

Изборном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ИЗБОР ВАНРЕДНОГ ПРОФЕСОРА
ЗА УЖУ НАУЧНУ ОБЛАСТ ОПШТА КЊИЖЕВНОСТ
ПРЕДМЕТ ОПШТА КЊИЖЕВНОСТ I

На основу Одлуке Изборног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду бр. 1125/1 од 23. 4. 2014. године, а у складу са чланом 65. Закона о високом образовању Републике Србије и чланом 116 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду, именовани смо у Комисију за припрему извештаја о кандидатима који су се пријавили на конкурс за избор ванредног професора за ужу научну област Општа књижевност, предмет Општа књижевност I, објављен у листу „Послови“, бр. 569 од 14. 5. 2014. године. На конкурс се пријавила једна кандидаткиња, др Јелена Пилиповић. Подносимо Већу следећи извештај:

Биографски подаци

Јелена (Николе) Пилиповић рођена је 9. септембра 1972. године у Београду, где је завршила основну школу и гимназију. Године 1998. дипломирала је на Катедри за општу књижевност и теорију књижевности Филолошког факултета у Београду са средњом оценом 9,69. Од 2001. до 2005. године похађала је студије на Одељењу за класичне науке Филозофског факултета у Београду, положивши испите са три од четири студијске године са средњом оценом 9, 85. Постдипломске студије из области Наука о књижевности завршила је на Филолошком факултету, а магистарски рад под насловом *Панпоетизација – поетолошко одређење појма и његова примена у идиличној књижевности*, рађен под менторством проф. др Драгана Стојановића, одбранила је 6. октобра 2004. Докторску дисертацију под насловом *Платонова мисао као градитељски принцип Вергилијевог дела* (ментор др Ива Драшкић-Вићановић) одбранила је на истом факултету 16. фебруара 2009. Постдокторско усавршавање обавила је од 15. фебруара до 15. јула 2013. године на Институту за антропологију и историју античких светова у Паризу (Anthropologie et histoire des mondes antiques, Ecole des hautes études en sciences sociales), окончавши га радом *Трансфигурације ероса – полиморфизам феномена љубави у Сапфиној поезији (Les transfigurations de l'éros – le polymorphisme du phénomène d'amour dans la poésie de Sappho)* под руководством Клода Калама (Claude Calame), једног од највећих савремених стручњака на пољу архајске хеленске поезије.

Од 1999. до 2001. године као стипендиста-истраживач Министарства за науку и технологију републике Србије учествовала је у раду на пројекту *Теорије књижевности: савремене теорије и њихова примена*, под руководством проф. др Драгана Стојановића. Током 2003. и 2004. године бавила се истраживањем Вергилијевог опуса у целини, а посебно његових веза са платонизмом, на универзитету Paris III – Sorbonne Nouvelle под руководством Филипа Езеа (Philippe Heuzé), једног од доајена вергилијанистике. Тренутно је ангажована као истраживач на два научна пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије: *Књиженство, теорија и историја књижевности на српском језику до 1915. године*

(пројекат бр. 178029 при Филолошком факултету Универзитета у Београду, руководилац проф. др Биљана Дојчиновић) и *Представе идентитета у уметности и вербално-визуелној култури новог доба* (пројекат бр. 177001 при Филозофском факултету Универзитета у Београду, руководилац проф. др Мирослав Тимотијевић).

Од 2001. године запослена је на Филолошком факултету у Београду, најпре у звању асистента-приправника, од 2005. у звању асистента, а од 3. новембра 2009. године у звању доцента. На Катедри за општу књижевност и теорију књижевности предаје шест једносеместралних предмета на основим студијама: *Античка драма 1 и 2*, *Античка лирика*, *Хомерови епови*, *Вергилијева поезија и поетика*, *Овидијева поезија и поетика*, као и предмет *Компаративни приступ књижевности у настави* на дипломским-мастер студијама. Била је ментор у изради дипломског (мастер) рада Јелене Жугић *Фигура градског шетача у поезији Песоиног хетеронима Алвара де Кампуша*, одбрањеног 29. јануара 2014. године, као и члан комисије за одбрану још три мастер-рада.

Од самог почетка рада на Филолошком факултету Јелена Пилиповић је испољавала велику заинтересованост за питања од значаја за наставу и друге високошколске делатности, а посебно се ангажовала у креирању студијског програма своје катедре у реформисаном систему студија. Од 2010. до 2013. године обављала је дужност заменика управника Катедре за општу књижевност и теорију књижевности.

У више наврата је по позиву држала предавања на другим факултетима у Београду: о драмама Еврипида и Аристофана на Факултету драмских уметности, о фигури жене у филозофским дијалозима платонистичке традиције на Факултету политичких наука, а о интертекстуалним везама Катулове и Сапфине поезије на Филозофском факултету у Београду. Била је рецензент научне монографије Петра Јевремовића (*Λόγος / πολύτροπος. Ка херменеутици усменог говора*, 2013), зборника радова са међународног научног скупа *Аутофикција: перспективе проучавања* (2014), одржаног претходне године на Филолошком факултету, као и више радова објављених у научним часописима *Књижевна историја*, *Филолог* и *Књиженство*, у којем је и једна од уредница.

Од 2011. године чланица је међународног Вергилијанског друштва (The Vergilian Society), са седиштем у Куми, Италија, и Бостону, САД, на чијим научним конференцијама редовно учествује (*Symposia Cumana* 2011. и 2013, *Symposium Veronense* 2014).

Добитница је Истраживачке награде града Париза за 2012. годину.

Библиографија научних радова у периоду 2009-2014.

Научне монографије:

- *Locus amoris. Дијалошко читање Сапфине поезије*, Филолошки факултет/ Научна КМД, Београд, 2014; 259 стр. ISBN 978-86-6021-081-6 (Рецензенти: др Биљана Дојчиновић, др Петар Јевремовић, др Гордан Маричић).

Оригинални научни чланци у међународним часописима и часописима међународног значаја верификованим посебном одлуком:

- „Душа смртника, дом божанства. Интериоризација епифанијског искуства у Есхиловом *Агамемнону* и Еурипидовим *Бахантињама*“, *Књижевна историја. Часопис за науку о књижевности* XLV 2013 150, Институт за књижевност и уметност, Београд; стр. 391-404. УДК 821.14'02.09-21 Есхил; 821.14'02.09-21 Еурипид ISSN 0350-6428
- „*Logos empsychos. Реч у којој је душа*. Вергилијева поетика као одговор на Платонову критику писма“, *Анали Филолошког факултета*, књ. XXIII 2011, св. I, посвећена Ратку Нешковићу, Београд, 2011, стр. 87-103. ISSN 0522/8468 УДК 821.124'02.02.93-13
- „*Generandi gloria mellis*. Зооморфна поетика Вергилијевих *Георгика*“, *Филолошки преглед. Часопис за страну филологију*, XXXVIII 2011 I, Филолошки факултет, Београд, стр. 9-24. УДК 821.124'02.93-13 Vergilije Maron P.
- „*Assimilatio divina*. Ка тумачењу Вергилијевих *Георгика*“, *Књижевна историја*, LI 2010 140-141, Институт за књижевност и уметност, Београд, стр. 59-73; УДК 821.124'02.09-13 Вергилије Марон П.
- „*L'anagogie poétique. Un dialogue entre Virgile et Platon*“, *TRANS. Revue de littérature générale et comparée*, Presses de la Sorbonne Nouvelle, Université Paris 3, hiver 2010, n. 9; <http://trans.univ-paris3.fr>; ISSN 1778-3887

Оригинални научни чланци у водећим часописима националног значаја:

- „Ишчекујући Афродиту (I). Читање Сапфиног фрагмента 2 у светлу поезије симпосиона“, *Свеске*, број 111, Панчево, март 2014; стр. 34-44. УДК 821.14'02.09-1 Сафо ; 801.73
- „Многозначност иконе у Јефимијиној поезији“, МСЦ, *XLII Научни састанак слависта у Вукове дане: Развојни токови српске поезије*, Београд, 2013, I том, 42/2, стр. 273-282. УДК 821.163.41.09-97"13/14" ISSN 0351-9066
- „*Ex Ponto*. Преображавање самоће у Андрићевим лирским записима и Овидијевим елегјама из изгнанства“, *XLI Научни састанак слависта у Вукове дане*, 15-17. IX 2011, МСЦ, Београд, 2012, стр. 239-248. ISSN 0351-9066 ISBN 978-86-6153-085-2; УДК 821.163.41-1.09, 821.124-1.09
- „*Epiphrany. A Portrait of the Artist as a Young Man in the light of Homer's and Ovid's poems*“, *Филолог. Часопис за језик, књижевност и културу*, Универзитет у Бањој Луци, Филолошки факултет, V/ 2012, стр. 28-36. ISSN 1986-5864 UDK 821.09 DOI 10.7251/FIL1205028P
- „Језик наговештаја. Интертекстуално читање *Туге за младенцем Угљешом*“, *Књиженство, часопис за студије књижевности, рода и културе*, година I, број 1, Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2011. УДК: 821.163.41.09 Јефимија, монахиња ISSN 2217-7809 (Online)
- „*Безумље... опростиво ипак*. Читање Вергилијевог епилија о Орфеју и Еуридики“, *Летопис Матице српске*, октобар 2010, год. 186, књ. 486, св. 4, стр. 605-619. ISSN 0025-5939 / UDK 82(05)

Радови са међународних научних скупова објављени у целини:

- „Божанска лица Сапфине партенофилије. Трагом Милоша Н. Ђурића, ка испитивању конкретног и апстрактног у сапфијском представљању божанстава љубави“, у: *Антика и савремени свет: научници, истраживачи и тумачи*, Зборник радова, уредник Ксенија Марицки Гађански, Друштво за античке студије Србије, Београд, 2013, стр. 38-49. УДК 177.61:82.0; 801.73 ISBN 978-86-89367-01-0
- „Двоструки пут љубави: читање Платоновог *Федра* у светлу Сапфине еротографије“ у: *Антика, савремени свет и рецепција античке културе* : зборник радова, уредник Ксенија Марицки Гађански, Београд : Друштво за античке студије Србије, 2012, стр. 277-289. ISBN 978-86-910129-8-4. УДК 821.14'02-83.09 Plato 821.14'02-14.09 Sappho1 Plato
- „Невидљиви текст. Инструментализација и трансгресивност књиге: *Libri Sybillini*“ Зборник радова / Међународна научна конференција *Књига и језик у развоју савременог друштва*, Београд, 24-26. 09. 2010, уредници Александра Вранеш, Љиљана Марковић. Београд : Филолошки факултет, Београд, 2011, стр. 93-104. ISBN 978-86-6153-061-6. УДК 002 Libri Sybillini
- „Ишчезнуће индивидуе. Поглед на Вергилијево и Толстојево поимање историјског тока“ у: *Антички код у словенским књижевностима*, приређивачи Корнелија Ичин и Тања Поповић, Филолошки факултет, Београд, 2011, стр. 39-50. ISBN 978-86-6153-075-3; УДК 821.16.09(082)
- „*Хвоја* вечно златна – *Anthologia Palatina* као путоказ у тумачењу Вергилијеве *Енеиде*“ у: *Антика и савремени свет: религија и култура. Зборник радова*, ур. Ксенија Марицки Гађански, Друштво за античке студије/ Институт за теолошка истраживања, Београд, 2011, стр. 256-269. ISBN 978-86-910129-6-0; УДК 821.124'02-1.09
- „*Sicelides Musae* – прилог осветљавању вишезначја Вергилијеве IV еклоге“, *Античка култура, европско и српско наслеђе. Зборник радова*, ур. Ксенија Марицки Гађански, Друштво за античке студије Србије/ Институт за теолошка истраживања, Београд, 2010, стр. 369-386; УДК 821.124'02-133.09 Vergilius Maro P.; ISBN 978-86-910129-4-6 (ДАСС)

Радови са научног скупа националног значаја објављени у целини:

- „Господари/господарице речи – метапоетски поглед на мотив прорицања у *Орестиди*“, *Хеленске свеске = Tetradia Ellenika : journal of Hellenic Studies*, ур. Милена Јовановић, Катедра за неохеленистику Филолошког факултета, Београд, 2007, стр. 29-40. ISSN 2217-2009 УДК 821.14'02.09-21 Есхил

Радови објављени у тематским зборницима са рецензијом:

- „Сфумато ироније. Сократска мисао Драгана Стојановића“, у: *Хелиотропна мисао. Рецепција стваралаштва Драгана Стојановића*, приредили Зорица Бечановић-Николић, Биљана Дојчиновић-Нешић и Јован Попов, Досије студио/ Катедра за општу књижевност и теорију књижевности Филолошког факултета, Београд, 2011, стр. 65-74. ISBN 978-86-6047-042-5; 821.163.41.09 Стојановић Д.

Преглед и мишљење о научном раду

Монографија *Locus amoris. Дијалошко читање Сапфине поезије* представља оригиналан покушај примене савремених теоријских приступа на поезију једне класичне песникиње. Теоријско образложење своје замисли ауторка је понудила у првом поглављу „Читање. Разговарање. Разговорење“, које концизно поставља концептуалне основе херменеутичким истраживањима која следе. Ослањајући се на низ филозофских и књижевнотеоријских студија, међу којима су дела Г. В. Ф. Хегела, Мартина Хајдегера, Ханса-Георга Гадамера, Михаила Бахтина, Јулије Кристеве, Ролана Барта, Жака Дериде, Ненси К. Милер. Она се залаже за особени облик компаративног приступа књижевном делу, при којем се тумач труди да два текста доведе у међусобни дијалог који може прерасти у феномен хетерологије, када се у иницијални разговор призову нови текстови-саговорници. Дужна пажња је посвећена и проблему фрагментарности сачуваних Сапфиних песама, која свакако није била интенција древне песникиње, али јесте једини облик постојања њеног дела као естетског предмета, што повлачи за собом и састваралачки однос реципијента. Уводно поглавље,

Друго поглавље, „Ка идиону Сапфине поезије“, подељено на потпоглавља „SAPPHO“, „Смртна Муза“, „Хеликонско искуство“, „Удео. Пијеридске руже“ и „Ното сапана“, дограђује и учвршћује теоријске темеље овог истраживања, али не с обзиром на савремене књижевне теорије него удубљивањем у естетичке и поетичке димензије Сапфиног текста и његовог уметничког и мисаоног контекста. Пошавши од „слике“ коју је антика створила о великој еолској песникињи, ауторка се упушта у подробну анализу хеленистичких епиграма у којима се та идеализована слика обликује, а затим и у контрастивну анализу Сапфине естетике и поетике, пратећи пре свега идеје инспирације и родне одређености поетског дела, почев од Хомера и Хесиода. Одређујући овај сегмент свог истраживања као потрагу за сапфијским *идионом*, Јелена Пилиповић реактуализује један од најзанимљивијих појмова хеленистичке поетологије, која бар делимично извире на светлост са реконструкцијом смиса Филодема из Гадаре. *Оно самосвојно, оно особено*, што је значење које се лексемама *идион* и *идиотатон* придаје пре свега у Филодемовом тексту *О песамама*, теоријски је покретач овог поглавља и у формалном и у суштинском смислу, посебно погодан зато што дозвољава да се споје платоновско-феноменолошка *потрага за суштинама* и усмереност на поједначни и непоновљиви поетски израз.

Треће поглавље, „Ишчекујући Афродиту“, састоји се од потпоглавља „Богињин осмех“, „Богињин дар“, „У Афродитином крају“ и „Рађање. Трон Лудовизи“, а представља сложени херменеутички подухват анализе Сапфиних фрагмената 1 и 2 у складу са задатим методом дијалошког читања, али и у складу са проблемским фокусирањем на фигуру Афродите, божанства које по многочему доминира песникињиним делом. Призвавши низ античких текстова, од *Илијаде*, *Одисеје* и најстаријег сачуваног хеленског записа, дистиха на „Несторовом пехару“, преко хомерских химни, лирских песника Алкмана, Алкеја и Анакреонта, до Еврипида и Платона, ово поглавље завршава се особеним спојем ликовног и поетског у компаративном „читању“ мотива *филије*, љубави-пријатељства, представљене у

прозору рађања Афродите на Трону Лудовизи, позноархајској скулпури са тла Велике Грчке, и осликане у Сапфиним фрагментима.

Четврто поглавље, „Хетерологије“, сачињено од потпоглавља „Разговор с Хесиодом. Тело“, „Разговор с Хомером. Златна мрежа“, „Разговор с Хорацијем. Траг“, „Разговор са Лукрецијем. Страх“, „Разговор с Катулом. Место жена“, „Разговор са Ронсаром. Видљивост“, „Разговор са *Списом о узвишеном*. Тело-песма“, „Разговор с Хегелом. Осцилантност“, „Разговор са *Ериксимахом*. Сагласје“ и „Разговор с Хераклитом. Невидљиво сагласје“, потврђује дубоку конзистентност овог истраживања и херменеутички предочава прерастање дијалогског интерпретативног метода у хетеролошки, што је у уводном поглављу било наговештено на теоријском нивоу. Ово поглавље у целости је посвећено Сапфином фрагменту 31, једној од најутицајнијих песама античке књижевности, која се подвргава интерпретацији кроз вишеструке симболичке „разговоре“ са низом древних и модерних аутора: Хомера, Хесиода, Хераклита, Платона, Тита Лукреција Кара, Гаја Валерија Катула, Квинта Хорација Флака, писца *Списа о узвишеном* (на кога се још понегде реферира као на Псеудо-Лонгина), Пјера де Ронсара, Георга Вилхелма Фридриха Хегела. Сваки од „саговорничких“ текстова доприноси бољем разумевању, понекад и разоткривању разних аспеката овог изузетног дела, а њихов избор и поредак нису руковођени тежњом да се прикаже интертекстуална плодноност Сапфиних стихова нити њихов рецептивни досег, већ да се, у складу са идејом дијалогског односно хетеролошког читања, две вредне књижевне творевине уведу у однос садејствовања и међусобног обогаћивања.

Поред вредне, на нашем простору јединствене монографије о великој старогрчкој песникињи, Јелена Пилиповић је у протеклих пет година објавила 19 научних радова. Укратко ћемо се осврнути на оне које сматрамо најзначајнијим, а чији садржај није ушао у поменути књигу. Међу њима се, не само својом бројношћу, издвајају текстови који се баве делом римског песника Публија Вергилија, посматраном по правилу у компаративном и интертекстуалном контексту, најчешће у односу према Платоновим дијалозима, али и другим делима која припадају широком књижевноисторијском и жанровском дијапазону.

Текст „*Logos empsychos. Реч у којој је душа*“. Вергилијева поетика као одговор на Платонову критику писма“ испитује Вергилијеву иманентну естетику и поетику, показујући њихову дубоку зависност од Платонове мисли, али и еманципацију у односу на њу. Платонова критика писма представља жижу кроз коју се преламају кључне теме које два ствараоца деле као и кључни одговори којима дело латинског песника, говором поезије а не теорије, оповргава дубоко утемељене аргументе хеленског филозофа. Полисемија, као стваралачки принцип, укида прву и основну замерку да записани логос остаје нем и да увек пружа само једно једино значење, док је стратифијална структура Вергилијеве песме, која захтева низ предуслова од читаоца да би му дозволила да продре у дубље значењске слојеве, готово савршен опозив друге Платонове замерке о незаштићености записаног.

Оглед „*Generandi gloria mellis*. Зооморфна поетика Вергилијевих *Георгика*“ испитује представу животиње као средства за изражавање метапоетских визија у делима више античких писаца који се интертекстуално сусрећу у Вергилијевој

дидактичкој поеми, а међу којима су Платон, Теокрит, Лукреције. Орнитоморфизми се при том остављају по страни: премда је представа птице и у античкој теорији и у самом песништву дубоко повезана са феноменом поезије, како етиолошки тако и аналошки, у контемплативном аспект уступа пред познијим и развијенијим вишезначјем зооморфних симбола, чији врхунац представљају *Георгике*. Метапоетска симболизација којој се подвргавају пчеле изузетно је комплексна зато што спаја „крилатост“ поетске речи, наслеђену из хомерског спева и аутентично својствену орнитоморфизму, са друштвеном функцијом и новим виђењем песништва као рада, труда и сазнавања.

Текст „*Assimilatio divina*. Ка тумачењу Вергилијевих *Георгика*“ полази од идеја анагогије или *успења*, која је у Платоновим дијалозима описана пре мито-поетским него појмовним језиком, да би у медиоплатонизму била систематизована. Она означава продор душе из чулног у еидетски домен, што је основни *телос* егзистенције, а може се потврдити као градитељско начело Вергилијевог дела, будући да се огледа како у његовој структури, тако и у тематици. Овај текст жели да један од најмногозначнијих сегмената *Георгика*, симболички конструкт *државе* пчела, сагледа у светлости анагогије, узевши у томе за хеуристичког водича појам који из ње органски израста, *уподобљење божанству, assimilatio divina*.

Рад „*L’anagogie poétique. Un dialogue entre Virgile et Platon*“ такође настоји да установи интертекстуалне везе између Вергилијеве поезије и неких аспеката филозофије Платона и његових медиоплатонистичких следбеника. Истраживање се не заснива на појму *утицаја*, који подразумева утврђивање чињеница и повлачи за собом историјско-биографски приступ, као ни на појму *аналогије*, јер два опуса нису равноправна, већ на идеји градитељског саучествовања. Утолико је средишња тачка на којој рад почива концепт *анагогије*, градитељско начело Вергилијевог дела, рођено из стваралачког дијалога са Платоновим опусом.

Приповест о Орфеју и Еуридики крунише и затвара Вергилијево средишње дело, говорећи колико о величини љубави, толико и о двосеклој природи поезије. Оглед „*Безумље... опростиво ипак*. Читање Вергилијевог епилија о Орфеју и Еуридики“ нуди читање које се развија у два правца: с једне стране, користећи текст као својеврсни инструмент, оно тежи поимању вергилијевске визије човека која је умногоме зачетак модерне антрополошке парадигме, а са друге, уз помоћ идејног контекста, жели да продре што дубље у сложену симболику једног од најутицајнијих наратива свеукупне књижевности. Читалачко путовање ка новим увидима у оба случаја је вођено Платоновим делом, једним од најважнијих саговорника Вергилијеве песме.

Текст „Ишчезнуће индивидуе. Поглед на Вергилијево и Толстојево поимање историјског тока“ показује како су два величанствена дела европске књижевности, *Енеида* и *Рат и мир*, превасходно повезана јединственом епском традицијом из које израњају и коју дубоко мењају и поетички преосмишљавају. Нову везу успоставља повесност која у разним видовима, од митске предаје до научне фактографије, уобличава приповедно језгро оба дела. Овај рад настоји да кроз компаративно тумачење осветли само један од тих видова, метаисторичност, која представља особену одлику и Вергилијевог спева и Толстојевог романа, јер почива на аналогним

основама – на свести о историји као симболичком кретању човечанства и на пориву да се препозна и преиспита његова сврховитост.

Вергилијевом делу посвећен је и рад „*Хвоја вечно златна – Anthologia Palatina* као путоказ у тумачењу Вергилијевог *Енеиде*“. Златна хвоја, захваљујући којој се отварају двери Елисија, у интрамундију *Енеиде* има вредност многозначног симбола који ће обележити западну културу, а покушаји разоткривања његових семантичких равни формирају посебну област и у вергилијанистици и у уметничкој рецепцији Вергилија. Полазећи од става да је полифонија темељ поетског дела овај оглед настоји да им се придружи и да у једном од значења *златне хвоје* препозна игру цитата са стиховима Мелеагра из Гадаре и прикривену, а утолико *ученију*, алузију на Платона. Овај двостуки интертекстуални лук показује се као смислен и плононосан само зато што је представа оностраничности коју нуди шеста књига *Енеиде* дубоко сродна платонској есхатологији.

Оглед „*Sicelides Musae* – прилог осветљавању вишезначја Вергилијевог IV еклоге“ испитује херменеутичке могућности које у себи носи полисемичност својствена Вергилијевом делу у целини, а посебно *Еклогама*, усредсређујући се на инвокацију четврте песме збирке. Изабравши два правца рашчитавања овог сегмента, ауторка показује како александријска поетика учене алузивности, у чијем кључу је изабран топонимски епитет којим се призивају богиње, превазилази своја ерудитска ограничења и постаје темељ дубљег спајања текста и два прототекста, Теокритовог и Емпедокловог (издвојених из потенцијално бескрајног мноштва прототекстова, које ће неки други читалац умети да препозна). Из тога израстају две плононосне значењске целине које остају у дослуху једна с другом, показујући како релативно оскудни модел *poeta doctus* прераста у нови вид полифонијског стварања.

Није претерано рећи да приказани огледи представљају основ за још једну вредну монографију, а да је Вергилије, поред Сапфе, главни предмет научног интересовања Јелене Пилиповић. Неправедно би, међутим, било не поменути још неке од њених радова, посебно оне који су у непосредној вези са њеном педагошким активношћу. У том смислу издвајају се два текста о трагедијама Есхила и Еврипида.

Рад „*Душа смртника, дом божанства. Интериоризација епифанијског искуства у Есхиловом Агамемнону и Еврипидовим Бахантикињама*“ презентује modele интериоризације епифанијског искуства, која означава велики преокрет у имагинирању и предочавању божанства у античкој култури. Протодрамска напетост обележава рану, хомерску и хесиодску, епифанију, која првенствено подразумева сусрет смртника и прерушеног божанског бића, разоткривеног тек након успостављања контакта, и која отуда почива на њиховој наизглед нестабилној али заправо чврстој одељености. Атичка трагедија превасходно представља структурацију односа оностраног и ононостраног – Есхилов *Агамемнон* и Еврипидове *Бахантикиње*, нарочито ликови Касандре и Пентеја, приказују нови облик тог односа, којим божанство улази у људско биће и дејствује не *на њега* из спољашњости, већ *на спољашњост из њега*. Уз ту основну сличност, уочава се, међутим, и кључна разлика између Есхиловог и Еврипидовог текста: у *Агамемнону*, Аполон се налази *унутар* Касандре, али је ипак различит од ње и препознаје се као амбивитетна *унутарња*

страност. У *Бахантики*ма, пак, долази до новог вида интериоризације у коме смртник божански уплив уопште не препознаје као страност већ као сопство.

У раду „Господари/господарице речи – метапоетски поглед на мотив прорицања у *Орестији*“ анализира се Касандрин лик у *Агамемнону* као велики метапоетски и метатрагедијски симбол. Он у више равни открива нов поглед којим ће се сагледати и феномен трагедије и поезије уопште, и то у двострукој светлости: као *језик* и као *однос*. Трагички лик постоји кроз сопствену реч – отуда је деконституција језика равна деконституцији идентитета. Да ли привлачност Касандрине појаве и, посебно, њене апофатичности лежи у непризнатом осећају тумача да је у једном призору трагедија успела да превазиђе сопствени редукционизам? Овај оглед прилази и том призору и прологу *Еуменида* у покушају да осветли *Орестију* као имплицитни и многоструки одговор на прећутано питање: у каквом је односу поезија према инстанци којом настаје, према својој *архе*, и према инстанци ка којој стреми и у којој се довршава, према свом *телосу*?

Амбициозношћу компаративног и културноисторијског приступа истичу се радови „*Epiphanu. A Portrait of the Artist as a Young Man in the light of Homer's and Ovid's poems*“ и „Невидљиви текст. Инструментализација и трансгресивност књиге: *Libri Sybillini*“. Први од њих успоставља низ интертекстуалних веза између описа псеудо-епифанијског доживљаја Стивена Дедалуса у Џојсовом роману *Портрет уметника у младости* и аутохтоних епифанија у Хомеровим еповима, односно симболичких епифанија у делима *Умеће љубави* и *Метаморфозе* римског песника Овидија, тежећи ка рапчитавању метапоетског значења Џојсовог текста. „Епифанија“ у *Портрету* у многоме следи хомерски модел, али изоставља кључни моменат: уместо приказвања олимписких богова међу смртницима одиграва се разоткирвање и својеврсно самообјављивање сасвим другачијег божанства – на светлост излази уметник у главном јунаку, интрапсихички *Дедал*, *Daedalus*, митски пра-стваралац, који је лежао похрањен у Стивену *Дедалусу*, *Dedalus*. Такав преображај аутентично божанског у метафоричко божанство уметности предочен је у Овидијевом наративу о Дедалу и Икару. Римски песник исти мит приповеда у два своја дела, преобликујући га оба пута у симболичку контемплацију о уметности, о сложености уметничког труда и непостојаности његовог остварења. Повезивање са хомерским прототекстом омогућава целовитији и дубљи увид у метафоричку *божанственост* уметника у свету Џојсовог дела, омогућавајући да се однос иманенције и трансценденције препозна као релевантан за поетику великог модернисте. Благодарећи овидијевском прототексту, боље се увиђа метапоетска димензија „епифаније“, а име протагонисте, Дедалус, открива се у своме пуном вишезначју. Унутарњи *Дедал*, као и унутарњи *Икар*, кроз Овидијев симболички наратив, постају препознатљиви као иконичка самопромишљања Џојса као ствараоца не превасходно *Портрета уметника у младости*, већ *Улиса* и *Финегановог бдења*. У терминима римских поетика, Џојс делује истовремено као *poeta vates*, надахнути песник у дедивинизованом свету, и као *poeta faber*, одлучни новатор у погледу списатељског умећа. Такав поетички амбивитет води ка саморазградњи и, најзад, самопоништељу ауторског сопства – међутим, управо негативитет скривен у дубини поетичког бића Џојсових дела рађа њихову чудесну самосвојност.

Изузетно занимљив је оглед о *Сибилинским књигама*, *Libri Sibyllini*, које представљају гранични вид постојања књиге, будући да, иако је њихов текст недоступан, дејствују као својеврсни социјални, интеркултурални, идеолошки, политички и интерлитерарни феномен. Њихова посебност лежи у моћи повезивања и у вишеструком трансферу који има далекосежне последице: као спој латинске и хеленске културе већ самим својим језиком и обликом, *Сибилинске књиге* ће најпре постати средство синкразије хеленског пантеона са италским божанствима, потом средство повезивања августовске идеологије и новог, империјалног виђења света са древним републиканским идеалима, и најзад средство интегрисања политеистичког наслеђа у хришћанство. Изузетне околности читања, тумачења и литерарног транспоновања довешће до тога да *de nomine* стваран али *de re* непостојећи текст постане једна од најутицајнијих књига европске културе.

Најзад, ваља поменути и радове у којима је колегиница Пилиповић зашла на терен српске књижевности. У једном од њих, насловљеном „Многозначност иконе у Јефимијиној поезији“, она тумачи два дела деспотице Јелене Серске, потоње монахиње Јефимије: *Тугу за младенцем Угљешом* и *Мољења Господу*, уводећи у свој читалачки видокруг иконолошке расправе Јована Дамаскина и Теодора Студита, а изнад свега теорију симбола Псеудо-Дионисија Ареопагита, чиме наглашава вишегласност Јефимијиног текста. Икона је једно од средстава анагогије: кроз њу је присутно божанство, али она је пре свега перцептивни модел вернима. Икона-предмет, коју треба најусрдније поштовати, тако је само допуна симболичкој икони-идеалу, израженој превасходно у речи, како Светог писма тако и потоњих богословских жанрова, коју треба најусрдније опонашати. Ауторка показује да Јефимијина поезија на истанчан начин гради ликове чија природа се на нов начин може појмити као други аспект *свете слике*. На ово истраживање надовезује се и рад „Језик наговештаја. Интертекстуално читање *Туге за младенцем Угљешом*“, посвећен покушају да се прво дело деспотице Јелене осветли кроз тренодијску традицију хеленске и византијске поезије, остављајући по страни иконофилску и стоичко-етичку традицију. Интертекстуалне везе са тренодијском баштином нису једнозначне, али управо у својој сложености омогућавају да се на херменеутичком путовању стигне до самосвојности првог женског гласа српске књижевности. Рад ће за том самосвојношћу трагати на месту на којем хришћански доживљај стварности, и свеобухватан и универзално кодиран, ступа у додир са личним, емотивним и осетилним – са семантичким зрачењем које се сабира у две речи: *тело* и *матерњи*.

Компаративни приступ на линији класичне светске и модерне српске књижевности примењен је у тексту „*Ex Ponto*. Преображавање самоће у Андрићевим лирским записима и Овидијевим елегијама из изгнанства“. Својим раним лирским записима Иво Андрић даје име последње збирке епистоларних елегија Публија Овидија Назона, указујући тиме на суштинске сродности које сасвим наткриљују ерудитивност која лежи у таквом поступку. Низ непосредних и по свој прилици интенционалних алузија утапа се у многолику мрежу интертекстуалних веза између два дела. Нит водиља јесте унутарњи преображај текста и истанчаног лирског lika који се њиме, у виду првог лица, постојано изграђује. Оба дела представљају фиктивне посланице, премда се епистоларност Андрићевог често пренебрегава, зато што не испуњава све формалне

захтеве. Унутар тог жанровског модела две поетске целине прелазе пут од аутоцентричне тугованке до метапоетске химне, а сличан симболички пут преваљује и лирски лик, који од безнадежног изгнаника, унеколико и отпадника, постаје самосвојни стваралац.

Из претходног приказа намеће се закључак да се др Јелена Пилиповић у потпуности потврдила свој изванредан научни потенцијал. Импресивни су оригиналност, континуитет и продубљеност њених интересовања. Изузетна ерудиција и на теоријском и на историјском нивоу омогућава јој компетентно бављење античком књижевношћу у компаративној перспективи, како према општој тако и према српској књижевности. Одлично познавање старогрчког, латинског, енглеског и француског језика дају, с једне стране, поуздану утемељеност њеним научним радовима, а са друге јој отварају могућност сувереног кретања у међународној научној заједници.

Мишљење о педагошком раду

Чињеница да Јелена Пилиповић предаје чак шест изборних предмета на првој години студија на Катедри за општу књижевност и теорију књижевности сведочи како о њеним несвакидашњим стручним и наставничким способностима тако и о великој посвећености позиву. Због тога је изузетно уважена међу колегама, а планом Катедре предвиђено је да у наступајућем акредитационом циклусу преузме двосеместрални предмет Општа књижевност I, обавезан за студенте српске књижевности. Као предавач и ментор колегиница Пилиповић је посвећена минуциозној анализи текста и подробном осветљавању контекста књижевних дела која обрађује, настојећи да повеже ерудицију са инвентивношћу и да успостави равнотежу између теоријског, херменеутичког и компаративног приступа књижевној уметности. Посебно се труди да подстакне креативни допринос студената, како у дијалозима на часу тако и у семинарским, дипломским и другим радовима. То је разлог што је цењена и омиљена и међу студентима.

Предлог Комисије

На основу свега реченог, Комисија са задовољством оцењује да је др Јелена Пилиповић стасала у зрелог, ревносног, компетентног и самосталног научника и наставника. Констатујући да кандидаткиња испуњава све законом прописане услове за избор у звање ванредног професора за ужу научну област Општа књижевност, предмет Општа Књижевност I, предлажемо Изборном већу Филолошког факултета да усвоји овај предлог и да га проследи Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, 4. јула 2014.

Чланови Комисије:

Др Јован Попов, редовни професор
Филолошког факултета Универзитета у Београду

Др Никола Страјнић, редовни професор у пензији
Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду

Др Гордан Маричић, ванредни професор
Филозофског факултета Универзитета у Београду